

زبان تصویر آفرینی

یکی از رموز جاودانگی قرآن

نویسنده :

دکتر آزاده عباسی

عضو هیات علمی دانشگاه قرآن و حدیث

عباسی، آزاده، ۱۳۵۶ -	:	سرشناسه
زبان تصویرآفرینی یکی از رموز جاودانگی قرآن/نویسنده آزاده عباسی.	:	عنوان و نام پدیدآور
تهران: تعارف، ۱۳۹۳.	:	مشخصات نشر
۵۱۲ ص.	:	مشخصات ظاهری
۸-۸-۹۱۹۴۹-۶۰۰-۹۷۸: ۲۲۰۰۰۰ ریال	:	شابک
فیفا	:	وضعیت فهرست نویسی
قرآن -- مسائل ادبی	:	موضوع
BP ۸۲/ع ۱۳۹۳	:	رده بندی کنگره
۲۹۷/۱۵۳	:	رده بندی دیوید
۳۷۳۲۵۷۵	:	شماره کتابشناسی ملی

تعارف

نام کتاب: زبان تصویرآفرینی یکی از رموز جاودانگی قرآن

مؤلف: دکتر آزاده عباسی

ناشر: تعارف - تلفن ۸۸۳۱۸۴۲۴

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۳

تیراژ: ۱۰۰۰

قطع: وزیری

مسئول فنی و چاپ: کامل کریمی راد

قیمت: ۲۲۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۹۴۹-۸-۸

کلیه حقوق این اثر برای مؤلف محفوظ است .

فهرست

مقدمه	۱۳
سخن بولف	۱۷
بخش اول : بررسی مفاهیم	
فصل اول : مقدمه	۲۱
فصل دوم : مفاهیم	۳۴
زبان	۳۴
تعریف زبان از نظر لغوی	۳۵
تعریف زبان از نظر اصطلاحی	۳۷
جمع بندی و نتیجه گیری	۳۷
زبان دین	۳۷
ویژگی های عمومی زبان دین	۳۷
زبان قرآن	۳۸
نکاتی درباره فهم قرآن	۴۰
گزاره های دینی	۴۲
انواع گزاره های قرآنی	۴۳
جمع بندی و نتیجه بحث	۴۵
تصویر و تصویر آفرینی	۴۶

۶ زبان تصویر آفرینی یکی از رموز جاودانگی قرآن

۴۶ تصویر در لغت :

۴۷ تصویر در اصطلاح :

۴۹ تاریخچه تصویر آفرینی

۵۰ تاریخچه تصویرسازی در جهان:

۵۴ زبان تصویر:

۵۸ جمع بند: و نتیجه گیری :

۵۸ جاودانگی

۵۹ جاودانگی قرآن و نیز بشر امروز به پاسخگو بودن قرآن

بخش دوم : تصویر آفرینی در قرآن

۶۳ مقدمه تصویر آفرینی.

۶۵ تصویر آفرینی در قرآن

۶۶ ارکان تصویر آفرینی در قرآن

۶۶ تخیل حسی

۶۶ تجسم هنری

۷۱ اقسام تصویر آفرینی در قرآن

۷۱ تخیل

۷۴ تجسیم

۸۱ تشخیص

۸۳ ویژگیهای تصویر آفرینی در قرآن

۸۳ برانگیختن قوای حسی در جهت اقناع عقلی (منطق وجدانی)

۸۶ دمیدن روح حیات و حرکت در معانی

۸۸ واقع گرایی

۸۸ تأثیر گذاری عمیق بر دل ها

۷	فهرست
۹۱	انتقال معانی بسیار در قالب الفاظ کوتاه (ایجاز)
۹۳	حقیقت گرایی
۹۴	شیوه های تصویر آفرینی در قرآن
۹۴	تصویر آفرینی با استفاده از صنایع بلاغی در قرآن
۹۵	تمثیل
۱۱۰	تشبیه
۱۲۱	استعاره
۱۲۶	کنایه
۱۳۰	تصویر آفرینی با استفاده از حروف و کلمات و ترکیبات
۱۳۱	تصویر پردازی با حروف
۱۳۷	تصویر پردازی با کلمات
۱۴۶	تصویر آفرینی با استفاده از ترکیبات
۱۴۹	جمع بندی و نتیجه گیری
	بخش سوم : نمونه هایی از تصویر آفرینی در قرآن
۱۵۳	مقدمه
۱۵۳	تصویر آفرینی قرآن در اعتقادات
۱۵۴	توحید
۱۵۴	تصویر آفرینی قرآن از مفاهیم توحیدی
۱۵۷	تصویر آفرینی قرآن از اوصاف الهی
۱۶۱	تصویر آفرینی قرآن از ایمان و کفر و مقایسه آن دو باهم
۱۶۸	جمع بندی و نتیجه گیری
۱۶۹	تصویر آفرینی قرآن نبوت
۱۶۹	تصویر آفرینی قرآن از مفهوم نبوت

۱۷۰	تصویر آفرینی قرآن از انبیاء الهی
۱۷۰	تصویر آفرینی قرآن از پیامبر اکرم (ص)
۱۸۴	تصویر آفرینی قرآن از حضرت عیسی (ع)
۱۸۷	تصویر آفرینی قرآن از حضرت موسی (ع)
۱۹۳	تصویر آفرینی قرآن از ابراهیم
۱۹۶	تصویر آفرینی قرآن از حضرت نوح (ع)
۲۰۳	تصویر آفرینی قرآن از حضرت سلیمان
۲۰۵	تصویر آفرینی قرآن از حضرت صالح، پیامبر قوم ثمود
۲۰۸	تصویر آفرینی قرآن از حضرت هود و قوم عاد
۲۱۱	تصویر آفرینی قرآن از حضرت یوسف (ع)
۲۱۵	جمع بندی و نتیجه گیری
۲۱۶	تصویر آفرینی قرآن از معاد
۲۱۶	تصویر آفرینی از مفهوم معاد
۲۱۸	مرگ
۲۱۹	احتضار
۲۲۳	تصاویری چند از برزخ
۲۲۵	تصاویری چند از حوادث آستانه قیامت اشراط الساعة
۲۲۶	سرعت برپایی قیامت
۲۲۷	تحولات آسمان و ما فیها
۲۳۲	تحولات زمین و ما فیها
۲۳۸	تصاویری زنده از حشر انسان ها
۲۳۹	تصویر قرآن از نفخ صور
۲۴۹	محکمه عدل الهی

۹	فهرست
۲۴۹	حضور شاهدان و گواهان
۲۵۱	سنجش اعمال (ترازوی عدل الهی)
۲۵۳	تصاویری از بهشت
۲۷۰	تصاویری از دوزخ و عذاب های آن
۲۹۳	تصویر آفرینی قرآن از اعراف
۲۹۵	جمع بندی و نتیجه گیری
۲۹۶	از رقص
۲۹۶	موضوعات احادیثی - سورت کلی
۳۰۳	فضایل اخلاقی در قالب تصاویر قرآنی
۳۰۹	رذایل اخلاقی در قالب تصاویر قرآنی
۳۱۱	تصویر آفرینی قرآن از ابرار و اشوار
۳۱۸	تصویر آفرینی قرآن از ابرار
۳۱۸	تصویر آفرینی قرآن از اشرار
۳۳۲	جمع بندی و نتیجه گیری
۳۴۱	تصویر آفرینی قرآن از امور غیبی
۳۴۱	تصویر آفرینی قرآن از ملائکه
۳۴۵	تصویر قرآن از جنیان و احوالات ایشان
۳۴۸	تصویر آفرینی قرآن از شیطان و مکرهای او
۳۵۰	جمع بندی و نتیجه گیری
۳۵۰	تصویر آفرینی قرآن از شگفتیهای آفرینش
۳۵۱	تصویر آفرینی از روز و شب
۳۵۶	تصاویری بدیع از خورشید و ماه و ستارگان
۳۵۸	زمین و آسمان در تصاویری از قرآن

۱۰ زبان تصویر آفرینی یکی از رموز جاودانگی قرآن

۳۶۱ جمع بندی و نتیجه گیری

۳۶۱ تصاویری گوناگون از مظاهر گوناگون هستی

۳۶۱ تصویر آفرینی قرآن از کوهها

۳۶۳ تصویر آفرینی قرآن از رعد

۳۶۴ تصویر آفرینی قرآن از بادهای

۳۶۶ تصویر آفرینی قرآن از حیوانات

۳۷۶ تصویر آفرینی از گیاهان

۳۷۸ میوه های قرآن

۳۷۹ تصویر آفرینی از خاتن آسمان

۳۹۴ جمع بندی و نتیجه گیری

۳۹۴ تصویر آفرینی از احکام

۳۹۹ جمع بندی و نتیجه گیری

۳۹۹ تصاویر قرآنی متفرقه

۴۰۸ جمع بندی و نتیجه گیری

بخش چهارم : ارتباط میان جاودانگی قرآن و زبان تصویر

۴۱۱ فصل اول : جاوانگی قرآن

۴۱۳ اصول و مبانی جاودانگی قرآن

۴۱۳ خاتمیت و کمال قرآن

۴۱۶ جهان شمولی

۴۱۸ مصونیت از تحریف

۴۱۸ ابعاد جاودانگی قرآن

۴۱۹ ادله همگانی بودن فهم ظاهر قرآن

۴۱۹ حجیت ظواهر قرآن

۱۱	فهرست
۴۲۰	تحدی قرآن
۴۲۰	قرآن، کتاب هدایت
۴۲۲	دلایل جاودانگی قرآن
۴۳۰	عناصر تاثیر گذار بر جاودانگی قرآن
۴۳۶	لوازم جاودانگی قرآن
۴۴۱	جاودانگی قرآن و سنت و اقتضاءات زمان
۴۴۴	همایون با فطرت
۴۴۵	جمع بندی و نتیجه گیری
۴۴۶	فصل دوم: زبان تصویری
۴۴۷	تاریخچه زبان تصویر
۴۵۲	ویژگی های زبان تصویری
۴۵۲	ایجاد ارتباطی جهانی و بین المللی
۴۵۴	زبان تصویری، محدودیتهای تحمیل شده توسط زبان را ندارد
۴۵۵	همه افراد، حتی اشخاص بیسواد نیز توانایی زبان را دارند
۴۵۶	تصویر آفرینی در اشعار و متون
۴۶۰	زبان تصویر آفرینی در قرآن
۴۶۱	پاسخ به یک اشکال
۴۶۲	تفاوت تصویر آفرینی در قرآن با تصویر آفرینی در شعر
۴۶۳	جمع بندی و نتیجه گیری
۴۶۴	فصل سوم: ارتباط میان جاودانگی قرآن و زبان تصویر
۴۶۴	رموز جاودانگی قرآن
۴۶۵	صفات درونی قرآن
۴۶۶	صفات بیرونی قرآن

۱۲	زبان تصویر آفرینی یکی از رموز جاودانگی قرآن
۴۶۷	عناصر تاثیر گذار بر جاودانگی قرآن
۴۶۷	عمده نگری
۴۶۸	برخورداری از عمق و ژرفا
۴۶۹	توجه به نیازهای اساسی
۴۶۹	ختم نبوت
۴۷۰	جهانی بودن پیام قرآن
۴۷۰	پاسخگو بودن
۴۷۱	روش قرآن (استفاده از منطق، استدلال و برهان)
۴۷۲	رابطه میان جاودانگی قرآن و زبان تصویر
۴۷۶	جمع بندی و نتیجه گیری
۴۷۷	نتیجه
۴۸۰	فهرست منابع

مقدمه

قرآن کریم سند مسلمانی مسلمانان و مهمترین مستند سلوک فردی و اجتماعی مومنان را معجزه جاوید رسول الله (ص) در تمامت روزگاران تا برپایی قیامت بوده و هست. معارف و آموزه های قرآن کریم و قالب بیانی آن بگونه ای شگرف و روحنواز، دلنشین، آموزنده، بیدارگر و تنبه آفرین است.

شیوه بیانی قرآن و نظم و نثر، دلیلی آن از همان روزگاران نخست، زبان آورترین شاعران و پرقدردترین سخنوران را به فروتنی واداشت و همگان براین باورند رفتند که این کلام مانند سخن جن و انس نیست. از میلان دهها اعتراف حیرت آور و شکوهمند به این داوری بنگردند.

انیس بن جناده - برادر ابوذر غفاری، بلند آوازه ترین شاعر دوره جاهلی و یکی از نقادان چیره دست شعر، شاعری که غالباً در دایره های سخن، بر فراز کلام او نقادان و شاعران نمی گفتند - چون به درخواست ابوذریه مکه اندر شد تا کلام نبوی و آیات قرآنی را بشنود، او چنین کرد و چون بازگشت ابوذر به او گفت چه دیدی؟! گفت: او را شاعر، کاهن، ساحر میخوانند اما من سخن کاهنان، شاعران و زبان آوران را شنیده ام و کلام عرب را به خوبی می شناسم. سخن او به هیچ روی به سخن آنان مانند نیست. کلامش را به گونه های مختلف

شعر عرضه کرده ام اما مرا نیاز است که آن را شعر خوانم، پس دیگران را نیز نشاید که چنین گویند. بی شک او راستگو است و مکیان دروغ میگویند.^۱

محققان و آشنایان به فراز و فرود سخن و چندی و چون کلام و زیر و بم بیان، بر این باور رفته اند که آیات الاهی نه تنها کلمه، جمله، آیات که با چینش کلمات و آهنگ سخن نیز حقایق را بر می کشد و ژرفای جانها می نشاند و همان گونه که بر این باورند که هرگز و هیچکس توان آوردن و عرض کردن چنین کلامی را ندارد. جلوه های زیبایی و حقایق مانند ناپذیر قرآن حقیقت را، ناپیدا کران است. چنان است که مردم از این باغ دلپذیر سخن، حقیقت و زیبایی تازه ای چشود. می کند و هرزمان و روزگار، تازه تر از تازه تری رخ می نماید.

از جمله جلوه های زیبا و دلکش و جان پرور و آموزنده قرآن کریم در ابعاد بیانی آن، تصویر گری های حیرت آورنده نابلوهای هنری شگرف و چشم نواز آن است که انسان را به وادی های ناپیدا کران و عالم معنایی و روحانی شگفت می برد و حقایق بیدارگری بر جانش می ریزد.

پژوهش و اندیشیدن و آفرینش هنری به عنوان بخشی از وجوه بیانی قرآن کریم دیرینه ای کهن ندارد. چنین است که سید قطب مفسر بلند آوازه مصر برای اولین بار در مجله «المقتطف» با نگارش مقالاتی کوتاه و مسلسل به بحث و فحص از این جنبه والای بیانی قرآن پرداخت. کسانی را به مقابله و نزاع برانگیخت.^۲

اما آنچه سید بدان دست یافته بود - که صد البته ریشه های آن در ادب عربی و متون کهن آثار و تاثیر فاخر پژوهشهای اعجاز بیانی مسلمانان بوده و هست -

۱- الشفاء بحق المصطفى ج ۱ ص ۲۶۶ - الاصابة فی تمییز الصحابة ج ۱ ص ۲۸۴

۲- نظرية التصوير الفنی عند سید قطب ۳۶۹ تا ۳۸۰

زیبا بود و دلپذیر، تبه آفرین بود و آموزنده، روح پرور بود و چشم نواز، چنین بود که این اندیشه بگسترد و بسیاری از یکسو به دفاع از اندیشه سید برخاستند و از سوی دیگر با اثر پذیران ابعاد موضوع را فراختر کرده در پژوهشهای قرآن خود از آن بهره جستند.^۱

اکنون این پژوهشها در ساحت پژوهشهای قرآن دامن گشوده است و فاضلانی از زوایای گونه گونه بدن پرداخته اند و ابعادی والا از معارف قرآنی را در پیشبری جستجوگران معارف قرآن و وجوه زیباشناختی آن نهاده اند. آنچه اکنون بدان می پردازیم پژوهشی است دراز دامن از ابعاد «زبان تصویرآفرینی قرآن» و پیوند آن با جایگاه آموزه ها و معارف این کتاب الاهی.

سرکار خانم دکتر آناهید تپسی کتاب را به انگیزه تدوین رساله دکتری در رشته علوم قرآنی و حدیث، به خامه آورده و فحوص و بحث نگرشهای خود در موضوع را در چهار بخش سامان داد. در بخش اول از مفهوم زبان تصویری سخن گفته اند و بلحاظ اینکه آهنگ نهایی پژوهش نشان دادن پیوند «زبان تصویری» با «جاودانگی» است، مفهوم «جاودانگی» و مراد نویسندگان از آن را واگفته اند. در بخش دوم از بحثهای نظری «زبان تصویر» و چرایی بکارگیری آن در قرآن کریم و ابعاد آن بحث کرده اند. بخش سوم با عنوان نمونه هایی از تصویر آفرینی در قرآن، کشش و کوششی است دراز دامن در نمونه هایی عینی «تصویرآفرینی در آموزه های قرآن» تصویرآفرینی قرآن در آموزه های توحیدی، ایمان و کفر و سنجش آن دو با هم، تصویر آفرینی از حالتها اندیشه های کفار و قلبهای زنگار گرفته آنان و... تصویرآفرینی از مفاهیم نبوت در ادامه آن

تصویر آفرینی از حضرت عیسی و معجزاتش ، حضرت ابراهیم و ... حضرت نوح و ... از جمله بحثهای سودمند این کتاب است .

اوج زبان تصویر قرآن کریم که بسی شکوهمند است و شکننده و بیدارگر ، تصویر آفرینی قرآن کریم از آموزه ها و مفاهیم مرتبط به واپسین دوره حیات انسانی است : مرگ ، معاد ، تحولات زمین و آنچه در آسمانها و .. نعمتهای بهشتی ، لذایهای اخروی و ... این بخش حجم عظیمی از کتاب را ویژه خود ساخت که سیار تامل آفرین است و در نگریستن به مطالب و موضوعات صفحات آن که جلو هاس از آموزه های قرآن کریم خواندنی و نوشیدنی بخش چهارم و آخرین بخش آن بیوند جاودانگی آموزه های قرآنی است با زبان تصویری آن ؛ موضوع کتاب از جمله موضوعات پرجاذبه و شیرین قرآنی است که چنانکه پیشتر آوردیم کمتر مورد توجه قرار گرفته و در ادبیات قرآنی پژوهش در این میدان هنوز گامهای نخستین را بر می خیزد . پژوهش سرکار خانم عباسی از سمت و سویی دیگر نیز شایان توجه است و آن پیوند دادن زبان تصویری با جاودانگی معارف قرآن کریم است .

نویسنده منابع و مآخذ بسیاری را در نوردیده و از در نگریستن به کهنترین منابع گرفته تا جدید ترین آنها که بگونه ای مرتبط با بحث بوده اند سر باز نزده اند . بدین سان امیدوارم برآیند پژوهش سرکار خانم عباسی در مجموعه پژوهشهای قرآنی سودمند افتد و در میدان تحقیق در معارف قرآنی گامی به پیش باشد .

و الله من وراء القصد

محمدعلی مهدوی راد

سخن مؤلف

مهم ترین نیاز انسان، امروز جمع عقلانیت و معنویت است؛ بطوری که هر نیاز دیگری را می توان مصداقی از این نیاز دانست. انسان امروز، بیش از هر مقطع تاریخی دیگر، بر جهان پیرامون خود، تسلط دارد؛ و این مساله معلول رشد علوم تجربی و فناوری و امور وابسته به آن است.

اگر انسان امروز از لحاظ معنوی، غنی نشود، بیم آن می رود که از اسباب و وسایل مادی که در اختیار دارد، در جهت به تباهی کشیدن جهان طبیعی، به غلط، استفاده کند. به همین جهت انسان امروز، بیش از هر زمان دیگری، به معنویت نیاز دارد؛ و در این مسیر چارهای جز مراجعه به متون دینی پیش پای انسان امروزی نیست.

در میان کتب آسمانی موجود، قرآن تنها متنی است که بدون تحریف، باقی مانده و ناسخی برای آن نخواهد آمد؛ لذا می توان گفت که قرآن، یکه و تنها، رسالت پاسخگویی به نیاز بشر امروزی را بر دوش دارد. و این نکته همان، ویژگی مهم قرآن، یعنی جاودانگی آن می باشد.

به اجمال می توان گفت: مراد، از جاودانگی این است که آن به زمانی خاص، یا ملت و گروهی ویژه اختصاص ندارد و با تمام اقوام و ملل و زبانها و ملیتها به گفت و گو می پردازد و پیام و گفتار خداوند را در دسترس مستقیم ایشان قرار می دهد. قرآن، برای هدایت جهانیان نازل شده تا آنان را به ضروریات اعتقادی، اخلاقی و عملی راهنمایی کند. و از این رهگذر گره از مشکلات دنیوی ایشان باز کند.

و من... و من معتقدم، که قرآن، سند راهبردی هدایت بشریت است. لذا این سند، باید برای همگان قابل فهم باشد. و در مسیر تفهیم امور، بیان مسائل به زبانی

بین المللی، بهترین و کاربردی ترین راه به نظر می‌رسد. و قرآن از این شیوه، بهترین استفاده را کرده است. سالیانی قبل، مشغول تدریس بحث «امثال القرآن» در یکی از حوزه‌های علمیه بودم. ناگهان نکته‌ای به ذهنم خطور کرد؛ خلاصه‌ی فکر ناپخته‌ی آن روز، این است که: تمثیل، بیان مطالب، به زبانی بین المللی است؛ بگونه‌ای که برای همگان قابل فهم باشد.

مدهای طولانی فکر و ذهنم، به این موضوع مشغول بود تا اینکه در کلاس درس تفسیر اسناد آذرب، عمیق تر از گذشته با تفسیر «فی ظلال» و کتاب ارزشمند «التصویر الفنی» آشنا شدم. با اشتیاقی بسیار، کتاب «التصویر الفنی» را خط به خط، مباحثه کرده و خلاصه‌ای از آن نوشتم.

حاصل این مباحثه آن بود که سید قطب اگرچه، نظریه جدیدی را بیان کرده اما هرگز، به ارتباط زبان تصویر و جاودانگی قرآن نپرداخته است.

این مسیر مطالعاتی ادامه داشت. عرصه‌ای را یافته بودم که علی رغم اهمیتش، کاری جدی در آن صورت نگرفته بود.

به هر حال با توکل به خدا، استمداد از قرآن و توسل به ائمه اطهار(ع)، خصوصاً علی بن موسی الرضا(ع)، و با دلگرمی به حضور و کمک علمی اساتیدم، گام در راهی گذاشتم که قبلاً، کسی از آن عبور نکرده بود.

روایای صادقه‌ی یکی از بهترین دوستانم، مرا به آبان این کار، دلگرم‌تر کرد. و امروز و امروز این پژوهش، حاصل این طی طریق است اگرچه تا به سر منزل مقصود - نوشتن تفسیری با این نگاه - فرسنگها فاصله دارم.

بر خودم واجب می‌دانم از همه‌ی کسانی که در طول مسیر این پژوهش، مرا همراهی کردند، صمیمانه سپاسگزاری کنم.

«اللهم كما أنعمت فزد»

دکتر آزاده عباسی

Azadeh.abbasi@yahoo.com

بهار ۱۳۹۳